

HUOM! Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne. Rinnakkaistallenne saattaa erota alkuperäisestä sivutukseltaan ja painoasultaan.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Alanko-Turunen, M. & Kaukinen, R. (02.11.2022) Epämukavuuden pedagogiikkaa tunteiden ja uskomusten välitilassa. eSignals PRO. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022110264112>

PLEASE NOTE! This is an electronic self-archived version of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version:

Alanko-Turunen, M. & Kaukinen, R. (02.11.2022) Epämukavuuden pedagogiikkaa tunteiden ja uskomusten välitilassa. eSignals PRO. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022110264112>

Copyright: © 2022 by the authors and Haaga-Helia University of Applied Sciences. Licensed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY NC SA) license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

Epämukavuuden pedagogiikkaa tunteiden ja uskomusten välitilassa

Merja Alanko-Turunen & Ruut Kaukinen

Liikunta- ja hyvinvointipalveluissa nyökkäämme hyväksyvästi, kun ohjaaja kannustaa pinnistelemaan epämukavuuden alueelle: Viimeisillä nostoilla pitääkin tuntua pahalta – no pain, no gain! Pedagogisessa toimintaympäristössä vallalla on pikemminkin opiskelijoita hellivä positiivisuus – jolle toki sillekin on paikkansa. Mutta millaista kehittymistä ja muutosta voi tapahtua, jos oppimisprosessin muotoilun punaisena lankana toimii epämukavuuden pedagogiikka?

Megan Bolerin (1999) tutkimuksessa 1990-luvulla kehkeytynyt epämukavuuden pedagogiikka kutsuu kuuntelemaan toisiamme. Sille on ominaista kriittisyys ja yhteinen todellisuuden tutkiskelu. Se peräänkuuluttaa vilpittömyyttä ja hyvää tarkoitusta keskusteluun. Epämukavuuden pedagogiikka voi horjuttaa uskomuksia, joihin olemme kasvaneet ja vaatii kyseenalaistamaan oletuksia. Epämukavuuden pedagogiikka kannustaa ja välillä pakottaakin ajattelemaan yhteisiä etuja. Tärkeää on, että tälle kaikelle on turvallinen ympäristö, jossa toisten puhuntaa tulkitaan hyvää tarkoittavan aikomuksen kautta.

Opettajankouluttajina teemme valintoja siinä, millaisten oppimiskokemusten äärelle opiskelijoita houkuttelemme. Päädyimme testaamaan, miten opettajankoulutuksessa voitaisiin hankkia moninaisuusosaamista epämukavuuspedagogiikan mukaisesti siten, että opiskelijat saavuttaisivat pedagogiikan tavoittelemaa toimijuuden vahvistumista ja hyötyisivät tunteiden ja uskomusten välitilassa viiptyilemisestä.

Elävä kirjasto kutsuu vuoropuheluun

Moninaisuusosaaminen ohjaamisessa ja opettamisessa ei ole sattumalta ammatillisen opettajankoulutuksen osaamistavoitteissa. Opettajat toimivat moninaisten opiskelijoiden kanssa, ja monesti hämmennyksen tunteet ja kokemukset ovat molemminpuolisia. Epävarmuus ja epämukavuus ovatkin välttämättöminä läsnä, kun käsitellään moninaisuutta ja ennakkoluuloja (Stengel & Weems, 2010).

Opiskelijälähtöinen oppimisprosessien ja -ympäristöjen muotoilu edellyttää opettajalta monipuolista opiskelijaymmärrystä. Tartuimme epämukavuuden pedagogiikan kutsuun mahdollistaa opettajaopiskelijoille paikkoja tutkia kriittisesti tunteiden roolia sen määrittämisessä, mitä opiskelijoista valitaan nähdä tai olla näkemättä, kun oppimisprosesseja muotoillaan.

Toteutimme sosiokulttuurisena, yhteistoiminnallisena oppimisaktiviteettina Elävä kirjasto -työskentelyn. Elävä kirjasto on yhdenvertaisuutta edistävä yhteistoiminnallinen menetelmä, jonka tavoitteena on edistää erilaisten ihmisten välisen kohtaamisen ja vuoropuhelun avulla moninaisuuden, ihmisoikeuksien ja ihmisarvon kunnioittamista.

Elävän kirjaston historia ulottuu Roskilden festivaaleille vuoteen 2000, kun ihmisoikeuskasvatuksen asiantuntijat toteuttivat ensimmäisen kerran elävä kirjasto -työskentelyä ”muukalainen on ystävä, jota et ole vielä tavannut” -periaatteen ohjaamana.

Elävä kirjasto on kirjasto siinä missä muutkin. Laina-aika on määritelty ja lukemisen jälkeen kirja palautetaan ja lainataan seuraava. Kirjat tosin ovat ihmisiä, jotka eri syistä ovat usein epämiellyttävän erityishuomion kohteena ja sosiaalisen eristämisen uhreja yhteiskunnan eri tasoilla. Kirjoja voi lainata yksi kerrallaan tai järjestää pienryhmälle yhteisen lukukokemuksen. Itsepalvelulainauksen sijaan elävä kirjasto edellyttää, että kirjastoa hoitavat henkilöt, jotka huolehtivat elävän kirjaston kaikkia arvostavasta toteutuksesta. He osaavat tarvittaessa puuttua häirintää ja syrjintään. (Abergel, Rothmund, Gavan & Wootsch 2005.)

Seuraavassa on kiteytyksiä siitä, miten työskentely noudattelee epämukavuuden tuottamisen pedagogisia periaatteita.

Epämukavuuden pedagogiikan neljä periaatetta Bolerin mukaan

Passiivisesta kuulijasta aktiiviseen reflektointiin. Elävä kirjasto -työskentelyssä opettajaopiskelijat kohtasivat ihmisiä, jotka identifioivat itsensä eri vähemmistöihin. Kirjan lainaaja (opettajaopiskelija) kuuli ensin kirjan takakannen tekstin, kun ihmiset kertoivat itsestään sen, mitä halusivat tuoda esiin. Vaikka opettajaopiskelijoilla oli kutsu avoimeen kyselyyn, tuntui tilanne siitä huolimatta vaikealta ja epämukavalta:

”Vaikka oli lupa kysyä, oli silti tunne, että pitää olla varpaillaan, ettei loukkaa tai tuo ilmi omia, outoja ennakkoluuloja.”

Elävässä kirjastossa epämukavuuden tunne voi syntyä siitä, että tilanne haastaa tunnistamaan, miten oma arvomaailma on rakentunut ja horjuttaa rajoittuneita uskomuksia (Boler, 2014). Toisen ääntä on kuitenkin kuultava, jotta kehittymistä tapahtuu. Dialogissa on mahdollista haastaa ja terävöittää niin omia kuin toisen näkökulmia.

Epämiellyttävien tunteiden käsittely edellyttää riittävän turvallista ja ohjattua oppimisympäristöä. Mukavuusalueen ulkopuolella on turvallista käsitellä epämiellyttäviäkin tunteita, kun sosiaalista oppimisympäristöä ja turvallisemman tilan toimintakulttuuria määrittäviä periaatteita on rakennettu yhdessä. Opettajankoulutuksen opiskeluyhteisössä saa olla hämmentynyt ja tuoda esiin myös epämiellyttäviä tunteita.

Yhdessä synnytyt turvallisemman tilan periaatteet antavat tunteille tilaa ja muistuttavat toisia hyvän tarkoituksen tunnistamisesta tunteiden tulkinnassa. Elävä kirjasto -työskentely nostatti esimerkiksi turhautuneisuuden tunnetta siitä, miten vuosia voimissaan olleet ennakkoluulot tulivat murretuiksi vain lyhyessä kohtaamisessa.

”Than turhaan olen vuosia suhtautunut ennakkoluuloisesti, kun yhdessä kohtaamisessa, suoraan kysyttäessä, kaikki romuttui.”

Vastakkainasettelun välttely on epämukavuuden pedagogiaan keskeinen lähtökohta. Keskustelua ei käydä siitä, kuka on syyllinen ja kuka syytön. Syyllisyyden tunne nostattaa

helposti vastustusta, kun taas epämukavuuden kokemusten reflektoinnissa voidaan tunnistaa epämiellyttäviä ongelmia ja kääntää niitä mahdollisuuksiksi ja oppimista kiihdyttämään.

“Kohtaamiset koskettivat. Empatia ja inhimillisyys ja toisaalta aiheiden herättämät kielteiset tunteet esimerkiksi kokemukset/tunteet epäoikeudenmukaisuuden- ja eriarvoisuuden toteaminen, byrokratian haasteet erityisen tuen saamisessa.”

Tunnistaa ja hyväksyä se, että tiedostamattaan voi toimia syrjivästi. Epämukavuuden pedagogiikassa on tärkeää tarjota tilaa ja aikaa reflektiolle sekä tunteiden käsittelylle. Elävä kirjasto -työskentely osoitti, että jokainen voi tunnistaa omia ennakkoluulojaan ja hyväksyä sen, että tiedostamattaan voi toimia syrjivästi. Kutsuimme opettajaopiskelijoita tarkastelemaan tulkintafoorumissa ja koko päivän reflektiossa oppimaansa henkilökohtaisella (personal), toiminnallisella (practical) ja ammatillisella (professional) tasolla.

”Ammatillisella (professional) tasolla tämä päivä oli hyvä muistutus empatian voimasta ja tärkeydestä. Lisäksi opetuksen suunnittelussa on tärkeää tutustua tuleviin oppilaisiin ja varmistaa saavutettavuus kaikille. Minun täytyy muistaa kohdata oppilaat yksilöinä, ei ryhmänsä edustajina.”

Elävä kirjasto ravisteli vanhoja käsityksiä

Epämukavuuden pedagogiikan onnistumisen ensimmäisenä merkkinä voidaan pitää sitä, että oppija tunnistaa sen, mitä hän ei haluakaan tietää ja kuinka paljon hän tehnyt tunneyötä suojellakseen itseään tältä tietämiseltä.

”Elävä kirjasto oli ihan loistava harjoitus, joka ravisteli käsityksiämme ja vahvisti normikriittisyyttä ja auttoi miettimään käytännössä oppimiskokemukseen vaikuttavia tekijöitä, erityisesti osallisuutta, turvallista tilaa ja saavutettavuutta. Harjoitusta vahvisti kokemuksen yhteinen reflektointi.”

Lähteet

Abergel, R., Rothmund, A., Titley, G. & Wootsch, P. 2005. [Elävä kirjasto. Järjestäjän käsikirja](#). Scanprint a|s.

Boler, M. (1999). Feeling power. [Emotions and education](#). Routledge.

Boler, M. (2014.) Teaching for Hope: The Ethics of Shattering World Views. Teoksessa V. Bozalek ym. (toim.) Discerning Critical Hope in Educational Practices, 117–131. Routledge.

Stengel B.S. & Weems, L. (2010). Questioning Safe Space: An Introduction. *Studies in Philosophy and Education* 29:505–507.